УДК 340.13: 349.2 (477)

Венедіктов В.С.
д.ю.н., професор Президент Української асоціації фахівців трудового права

Салівон Т.В.
вчений секретар Української асоціації фахівців трудового права

Значення оптимізації приватноправових та публічно-правових норм в трудовому законодавстві України

Сучасний стан розвитку української державності та демократизації суспільства на порядок денний гостро ставить питання співвідношення приватноправових та публічно-правових норм і в трудовому законодавстві України, яке зараз знаходиться в стадії свого реформування. І від того, які започаткування будуть превалювати в нормах нового Трудового кодексу України, буде залежати ефективність розвитку суспільних відносин, які регулюються трудовим правом України. Ще римські юристи дійшли того висновку, що публічне право захищає інтереси держави, а приватне право -інтереси конкретного індивіда. Але треба мати на увазі, що чинне законодавство має подвійну природу: з одного боку, трудове право регулює позитивну діяльність індивіда і має характер приватноправових норм, з другого - забезпечує захист суспільних інтересів, тобто має характер публічно-правових норм.

В умовах ринкової економіки вкрай важливе існування публічно-правових норм в рамках трудового законодавства, бо природа ринкових відносин сама по собі не передбачає соціального захисту людини, як основного учасника реалізації трудових правовідносин. Як зазначено у Юридичній енциклопедії: "Ринкова економіка - система економічних і правових відносин, пов'язаних з обміном товарів і послуг, в результаті яких формуються попит, пропозиція, ціна. Ґрунтується на принципах вільного підприємництва, різноманітності форм власності на засоби виробництва, ринкового ціноутворення, договірних відносин між господарюючими суб'єктами, обмеженого втручання держави в господарчу діяльність" [1, С. 324].

Регулювання ринкової економіки здійснюється за допомогою системи норм і заходів, що регламентують поведінку господарюючих суб'єктів як шляхом безпосереднього застосування державних методів впливу, так і через систему економічних методів. Розвинена ринкова економіка, що існує в країнах Заходу, більшою або меншою мірою соціально орієнтована. Будь-яка західна держава має соціальну інфраструктуру з нормативних, юридично обов'язкових актів, що регулюють різні сторони суспільного й виробничого життя з метою повністю нейтралізувати або, принаймні, пом'якшити негативні для працюючого населення і, в решті решт, небезпечні для всього суспільства наслідки дії стихійних ринкових сил, зокрема, на ринку найманої праці. Таких наслідків чимало: безробіття, зловживання і свавілля власників капіталу, менеджерів, надмірна експлуатація працівників, посилення соціального розшарування, майнової нерівності, загострення класових протиріч, незахищеність найманих робітників від професійних ризиків, їхня невпевненість у майбутньому, у стабільності свого становища [2, С. 23]. Тому треба зазначити, що до державних методів втручання відноситься законодавче забезпечення механізму регулювання економічних відносин, а також встановлення гарантій реалізації громадянами права на працю. Встановлення державою певних гарантій є чинником застосування публічно-правових методів захисту прав людини в трудових відносинах. Конституція України передбачає соціальний захист людини, крім того, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3, ст. 3, 46]. Саме тому необхідне державне втручання в ринкову економіку через систему правових норм як засіб стабільності суспільства та гаранта реалізації законних прав та інтересів працівника, особливо зараз, в умовах нестабільності економічних відносин. Ще п'ятнадцять років тому видатний російський вчений В.Ф. Яковлєв писав: "Візьмемо будь-яку країну і поспілкуємося з юристом, який займається питаннями правового регулювання економічних відносин, і він обов'язково зазначить, що головна проблема - це проблема співвідношення приватного і публічного в сфері економіки" [4, с. 93].

На наш погляд, економічна сфера, яка включає в себе і трудові відносини, переживає зараз період перебудови, який характеризується як нестабільністю політичної та господарчої діяльності,

так і недосконалістю змісту законодавчих актів. А це в свою чергу актуалізує проблему пошуку стабілізуючих елементів для врівноваження динамічних процесів як в політиці, так і в економіці через механізми правового регулювання. Мова йде про законодавче забезпечення необхідної стабільності держави в цілому та трудових правовідносин зокрема. Правильно відмічає В. Кувалдін, що "гнучкості та мінливості необхідно протиставити стабільність якихось ключових елементів, хоча б для того, щоб ці процеси не привели до повного хаосу" [5].

Саме тут і повинно відіграти свою роль трудове законодавство, яке з моменту свого існування, в якості однієї із своїх цілей поставило стабілізацію суспільного розвитку за рахунок оптимального чергування приватноправових та публічно-правових основ в процесі регулювання трудових відносин. Зараз і сам зміст трудових правовідносин потребує певного спрямування і переосмислення, а також, мабуть, і нової сучасної дефініції. На цьому не безпідставно і вже давно наполягає німецький професор І. Шрегле: "Міжнародні порівняння в галузі трудових відносин показують, що ні юристи, ні економісти не можуть знайти ключ до повного розуміння й пояснення такого явища, як трудові відносини.. Ці відносини найтіснішим чином пов'язані з людською поведінкою, а остання пояснюється не тільки раціонально, визначена не тільки економічними інтересами. Трудові відносини мають справу не тільки з економічними, матеріальними інтересами, процедурами, інститутами і правилами... Міжнародні порівняння висувають важливість моральних цінностей, емоцій, сентиментів, ідеології і навіть релігії... В решті решт трудові відносини, їхнє правове регулювання можуть бути зрозумілі й пояснені як сукупний результат всіх особливостей даного суспільства - економічних, юридичних, політичних, культурних, раціональних та ірраціональних" [6].

Це також є яскравим свідченням того, що кожен етап проведення економічних реформ обов'язково повинен супроводжуватися законодавчим забезпеченням діючого механізму реалізації трудових правовідносин з різним співвідношенням приватноправових та публічно-правових норм. Наприклад, зараз існуючий Кодекс законів про працю під час його прийняття розглядався як зведення законів з публічно-правовою орієнтацією, оскільки держава була єдиним роботодавцем, а вже потім поступово він наповнювався змістом норм приватноправової орієнтації. Тому в

умовах ринкової економіки дуже важливо забезпечити стандартні трудові гарантії з боку держави для всіх без винятку працівників підприємств незалежно від їх форм власності. Яким за змістом повинен бути новий Трудовий Кодекс України? Він має бути схожим на Трудовий Кодекс Російської Федерації, чи може він повинен мати "обличчя" європейського типу і спрямування? Яке співвідношення приватноправових та публічно-правових норм повинно бути в трудовому законодавстві України? Проведене останнім часом наукове дослідження з проблем публічної та приватної тенденції в розвитку трудового права України також не дало відповіді на ці питання [7].

Ми вважаємо, що відповіді на ці питання повинна дати сама наука трудового права, особливо через свою громадську організацію - Українську асоціацію фахівців трудового права, яка об'єднує в своїх лавах і теоретиків і практиків такої важливої галузі, як трудове право України та спроможна колективним розумом розв'язати ці проблеми.

Література

1. Юридична енциклопедія. Т. 5. - К.: Українська енциклопедія імені М.П.Бажана. - 2003.

2. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право /Учебник для вузов. - М: Дело. - 1999. - 728 с.

3. Конституція України. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. -ст. 141.

4. Яковлев В.Ф. О некоторых вопросах применения части первой Гражданского кодекса арбитражными судами // Вестник ВАС. - 1995. - № 5.

5. Кувалдин В. Глобализация — светлое будущее человечества? //Независимая газета. - 2001. - 10 июня.

6. International Labour Review. - 1981. - № 1. - P. 28.

7. Черткова Ю.В. Публічна та приватна тенденції в розвитку трудового права України // Автореф.дис…канд.юр.н. за спец. 12.00.05 - Трудове право, право соціального забезпечення. - Харків. - 2008. - 20с.